

Vídeo cas 1

Estudis de cas

5.1. Cas 1

Equips alevins del Llevant UE

“ **Qui ha dit que les xiquetes no saben jugar a futbol?** ”

La història del futbol femení espanyol té l'origen en la primavera de 1914 amb l'Spanish Girl's Club de Barcelona. Era un equip que no tenia rival i es veia abocat a repartir les seues jugadores en dos grups per a jugar partits benèfics, encara que aquells partits no disputaren cap palmarés sí que despertaven comentaris de rebot d'assistents i de premsa esportiva: “Aquesta primera actuació de la dona en el viril futbol no ens va satisfer, no solament pel seu aspecte poc esportiu, sinó també perquè a les descendents de la mare Eva les obliga a adoptar unes posicions tant poc adequades com inestètiques, que eliminen la gràcia femenil”, es llegia en el diari *El Mundo Deportivo* de l'11 de juny de 1914. Aquesta crònica semblava estar marcant una mirada davant de la pràctica femenina d'aquest esport que ha perdurat —encara que amb transformacions evidents— fins a l'actualitat. Van haver de passar diverses dècades, en concret sis, fins que la Real Federació Espanyola de Futbol reconeguera el futbol femení, un reconeixement, no obstant això, que no es va traduir en un imminent suport fàctic.

El desenvolupament del futbol femení al nostre país sempre ha patit un retard evident respecte al masculí. La pràctica d'aquest esport per part de les dones va quedar condemnada a una trajectòria anònima fins que, al final de 1970, van començar a aparèixer els primers clubs, entre els quals està el Racing de València, que va participar

“

El futbol femení professional, al nostre país, encara està lluny de gaudir del mateix reconeixement que el masculí, que ocupa llargs minuts televisius i moltes més portades de periòdics.

El Llevant UE destaca per la promoció del futbol en la seua escola esportiva, on es forma un planter fort de xiquetes que juguen en els equips alevins.

”

en el primer campionat femení oficials celebrat en 1971. En 1997 la selecció femenina de futbol d'Espanya participaria per vegada primera en l'Eurocopa de Noruega i Suècia i quasi una dècada després la selecció disputaria el seu primer mundial femení, a Canadà el 2015. En l'Eurocopa van quedar terceres, no obstant això, el seu triomf no va ocupar més que unes escasses línies d'alguns periòdics. Aquest limitat interès demostra que el futbol femení professional, al nostre país, encara està lluny de gaudir del mateix reconeixement que el masculí, que ocupa llargs minuts televisius i moltes més portades de periòdics. Prova d'aquesta no correspondència ha sigut la proposta de vaga per la signatura d'un conveni laboral per a les jugadores de primera divisió. Però si aquests debats emmarquen les dinàmiques del futbol professional, altres preocupacions molt més bàsiques, relatives a la disposició de recursos, condicionen les possibilitats d'existència dels equips que no estan en lligues professionals o dels clubs menys rendibles.

Actualment, setze equips femenins de primera divisió competeixen en la Lliga Iberdrola, en la qual, per cert, el Llevant Unió Esportiva Femení és el tercer equip que més títols ha aconseguit des de 1990 fins a la passada temporada. El Llevant UE femení naix l'any 1998, quan es van unir el Llevant Unió Esportiva amb el Club Sant Vicente València. Va ser un dels primers clubs a fitxar a jugadores de fora de la Comunitat Valenciana. És el cas de Rosa Castillo, jugadora veterana a la qual hem entrevistat i que des de 1998 va guanyar tres lligues amb el Llevant fins que va penjar les botes en 2009 i va passar a organitzar la secció femenina del club amb un paper destacat en la formació de les futbolistes. El Llevant UE destaca per la promoció del futbol en la seua escola esportiva, on es forma un planter fort de xiquetes que juguen en els equips alevins, a les quals hem entrevistat per al nostre informe. Aquests equips alevins competeixen en lligues mixtes, en les quals les xiques del Llevant mesuren les seues forces amb equips de xics. Això les converteix en el millor baròmetre per a observar l'evolució dels estereotips en l'esport i, en concret, en l'anomenat esport rei.

Malgrat iniciatives tan sòlides i ben organitzades com és l'Escola del Llevant UE, en general aquestes forces entre els xics i les xiques estan molt desequilibrades. El nombre de xiques que practiquen futbol és moltíssim menor al nombre de xics que ho fan, fet que resulta perceptible tant en l'àmbit professional com en l'àmbit formal (escola, presència en els clubs, escoles esportives), i fins i tot en l'àmbit informal (elecció de les activitats d'oci). Davant

“ Les dades de la Federació de Futbol de la Comunitat Valenciana mostren que solament 5 de cada 100 llicències de futbol són de dones. ”

“ En la majoria dels esports, les xiques són tractades com a estranyes, alienes, en el futbol això pren un caire especial. Als patis dels col·legis i a les pistes de futbol (equipades o no), les xiquetes que juguen a futbol ho fan en minoria, acompanyades per un nombre molt major de xiquets. ”

d'aquesta dada, es podria respondre que aquesta diferència és reflex, simplement, d'una elecció personal que porta les xiques a decantar-se per un altre tipus d'esports i activitats físiques diferents al futbol. Sense negar la influència que puguen tindre les decisions personals en l'elecció d'activitat física, hem de reflexionar per què hi ha xiquetes, xiques i dones que, encara que els agrade el futbol com a esport, se n'allunyen. Les dades de la Federació de Futbol de la Comunitat Valenciana mostren que solament 5 de cada 100 llicències de futbol són de dones. Si es compara la situació actual amb la dels inicis de Rosa Castillo, en la dècada de 1990, ens adonem que aquest 5 % és una millora notable, no obstant això, aquesta major presència no ens ha de resultar suficient. La prohibició que les xiques juguen a futbol no és, òbviament, explícita, però la veritat és que hi ha alguna “cosa” en el futbol que fa que elles no s'hi acosten, o fins i tot pitjor, que abandonen les pistes. Aquesta “cosa” té a veure amb un desajustament que es produeix entre la imatge cultural que tenim d'aquest esport i els estereotips de gènere que defineixen el que és propi i el que no ho és per a les dones.

En la majoria dels esports, les xiques són tractades com a estranyes, alienes, en el futbol això pren un caire especial. Als patis dels col·legis i a les pistes de futbol (equipades o no), les xiquetes que juguen a futbol ho fan en minoria, acompanyades per un nombre molt major de xiquets. Aquesta distribució desigual es projecta en la pràctica formal d'aquest esport, en la qual —com ens relaten les nostres joves futbolistes entrevistades— trobem encara molt pocs equips femenins de futbol i les xiquetes han de jugar, necessàriament, en un equip de xics al principi.

Jugar xics i xiques junts no constitueix, en principi, cap problema, més bé al contrari, “l’esport —diu una de les entrevistades— no té gènere,” per la qual cosa el fet que no ens fixem en el gènere per a distingir les persones que formen un equip podria ajudar a combatre l’impacte que els prejudicis de gènere tenen en la valoració que es fa de les xiques jugadores d’aquest esport.

Les jugadores del Llevant UE s’entrenen els divendres de vesprada al Poliesportiu de Natzarret, amb la brisa del mar al fons, mentre altres xiquetes o xiquets estan a casa o participant en alguna activitat extraescolar molt menys exigent. El compromís amb el futbol i l’equip d’aquestes xiquetes és palpable en l’ambient, la dedicació i la serietat que es bolca en l’entrenament es veu traduïda en la concentració que posen en els moviments de passada, no estan per a ocupar el temps del divendres de vesprada, estan per a demostrar que poden arribar a ser professionals: “Jo és que hi confie,” respon una de les jugadores quan li preguntem si es veu en aquesta situació. Anhelen dedicar-se al futbol de manera professional i per això es prenen l’equip, la lliga i els entrenaments amb un compromís ferri. Rosa Castillo recorda uns inicis igualment intensos on combinava els estudis universitaris amb el seu joc en un equip de futbol en ciutats diferents, separades per 300 km: “Jo el que faig és que comence la carrera d’Educació Física a Huelva i estudie a Huelva tres anys... de Huelva jo anava a Màlaga a competir, aleshores anava Màlaga a competir i tornava a Huelva”.

Quan a les jugadores del Llevant UE els preguntem pel seu futur com a jugadores, responen amb una gran maduresa, projectant una vida adulta on tindran un lloc en el món del futbol professional: “Seria una gran experiència i... que porte treballant moltíssims anys, ella moltíssims més, però jo que porte des dels sis anys jugant a futbol (...) i si seguisc, si seguim treballant i seguim lluitant i esforçant-nos jo crec que podem arribar a moltíssim més que un xic,” elles es preparen per a això i aquesta preparació comporta moltíssim esforç. La vida, com diu Rosa Castillo, acaba estant totalment lligada al futbol: “La meua vida personal sempre ha anat lligada a l’esport”. En canvi, l’experiència d’aquesta jugadora veterana dista molt de la d’aquestes xiques quant a les possibilitats d’èxit, les quals, en el cas de la infantesa de Rosa, es perceben molt més remotes.

El de les xiquetes és un esforç no solament esportiu, sinó també familiar. Estem parlant de xiques d'onze anys que necessiten una xarxa propera que sustente la trajectòria que han triat. Les mateixes jugadores ens diuen que hi ha famílies que “no ho posen tan fàcil” perquè una xiqueta jugue a futbol, la qual cosa demostra que les famílies juguen, en aquest sentit, i com ja han demostrat molts estudis, un paper fonamental a promocionar l'esport i a facilitar que les xiquetes tinguen possibilitats en el futbol. Les dues jugadores que hem entrevistat viuen fora de València, una és del Campello i l'altra de Benicarló, i es desplacen totes les setmanes per a entrenar-se i jugar amb el Llevant. Aquest desplaçament el fan amb les seues famílies, que esperen el temps de l'entrenament fora del camp per a tornar a casa. També el suport de la família de Rosa Castillo va ser fonamental en la seua trajectòria, segons ens explica: “Mon pare em donava suport, la meua família, el meu germà estava al meu costat, jugava amb ell també i com que la meua família era el més important per a mi i em donava suport...”. Les famílies fan possible que els xiquets i les xiquetes puguem practicar un esport o una activitat física. En el cas de lligues professionals o semiprofessionals la intervenció de les famílies és encara més necessària, però, a més, hi ha vegades, com en el cas del futbol, en què el seu compromís és clau perquè s'òbriga la possibilitat que una xica practique un esport que socialment és vist com a esport de xics.

Els equips com el Llevant UE estan contribuint a desmuntar aquesta imatge social, apostant clarament pel futbol femení i per la presència de xiques en els equips mixts. Els quadres tècnics estan molt involucrats en aquest propòsit i els entrenadors, que hui en dia són persones altament formades, “no com abans”, comenta Rosa Castillo, en general, treballen sense fer distincions amb les xiques, elles mateixes declaren que mai han jugat “menys minuts pel fet de ser xiques”. És palpable que, actualment, es destinen més recursos al futbol femení, amb l’estructura de les escoles de futbol, per exemple, convocant sessions tècniques en diverses localitats del nostre territori. Tot això permet, com afig Castillo, “donar-los l’oportunitat a les xiques perquè juguen a futbol, després poden ser millors o pitjors, però han de tindre l’oportunitat”. Tot i això, encara no és suficient i, com conclou Castillo, aquesta atenció no hauria de decaure: “Venim per a quedar-nos... Jo crec que quan injecten un poc més de diners explotarem més”.

Segons ens explica Rosa, quan eixia al camp la gent li arribava a cridar: “Què fas ací? Ves-te’n a escurar els plats!”, actualment, aquestes expressions són més reduïdes. No obstant això, encara que la situació haja millorat molt en els últims anys i malgrat tot aquest esforç de les xiquetes, les famílies i els clubs per desactivar-ho, de vegades el futbol sí que té gènere i les xiques segueixen rebent un tracte diferenciat.

El futbol com a territori d'estereotips

Quan entrem en matèria amb les entrevistades, aquestes identifiquen el tracte diferenciat que se'ls dedica amb persones alienes als mateixos equips o clubs, així com amb els contextos de joc de futbol informal (patis, pistes...) on la imatge cultural diferenciada que es té de les xiques i dels xics sembla estar molt present: "al pati, això que juguem tots junts quan juguem a futbol (...) prefereixen que xute un altre que creuen que xutarà millor i no que xute una xica". Això demostra que a pesar que hi ha sectors o iniciatives que promouen un canvi en aquest sentit, encara queden esferes en les quals a la igualtat de gènere en el futbol li queda trajecte per recórrer. En la situació a la qual ha al·ludit una de les jugadores i que se situa en un àmbit informal com és el pati del col·legi, es produeix una elecció del jugador que xutarà la pilota des de la meitat del camp, però aquesta selecció no pot explicar-se per una habilitat major en el xut, ja que en aquest cas estem parlant de triar entre un xiquet que juga a futbol i una xiqueta que forma part del planter juvenil del Llevant UE. Hem de dir, més bé, que el motiu que justifica aquesta elecció està lligat als estereotips de gènere, encara molt arrelats.

Els estereotips de gènere són imatges culturals relatives a com han de comportar-se i relacionar-se les persones segons el gènere. Pel que fa a l'esport, es dona per descomptada una diferenciació entre xiques i xics que es basa en l'assignació, a elles i a ells, de trets específics. Els estereotips de gènere es projecten, de la mateixa manera que ho fan en altres institucions, en l'esport, i ho fan com una premissa que distingeix homes i dones i els situa en una dicotomia de caràcters. És així com la fragilitat i la inferioritat atlètica els serien aplicades a totes les dones, en

“ Es així com la fragilitat i la inferioritat atlètica els serien aplicades a totes les dones, en tant que grup, com si es tractara de trets innats. Aquests trets les homogeneïtzen i les converteixen en menys aptes per als esports, i estan basats en determinades exigències físiques, com és el cas c | f bol.

tant que grup, com si es tractara de trets innats. Aquests trets les homogeneïtzen i les converteixen en menys aptes per als esports, i estan basats en determinades exigències físiques, com és el cas del futbol. Les xiquetes, les xiques i les dones que juguen a futbol i que fins i tot ho fan professionalment, semblen estar posant en

dubte aquests estereotips totalitzants, les xiquetes que hem entrevistat ens diuen: “Òbviament tenen més força els xics que les xiques, en la majoria dels casos, però en la resta jo ho veig tot igual, i hi ha vegades en què fins i tot podem ser millors”. Això ens porta a plantejar-nos el següent: existiria aquesta diferència si xiquetes i xiquets practicaren activitat física amb la mateixa presència i intensitat des de la infància?

“**Sembla que la solució no passa solament per incrementar la presència de les dones en el futbol, una estratègia d'altra banda necessària, sinó que, per a avançar en la igualtat de gènere, és imprescindible la revisió dels paràmetres que defineixen el futbol en tant que esport.**”

Sembla que la solució no passa solament per incrementar la presència de les dones en el futbol, una estratègia d'altra banda necessària, sinó que, per a avançar en la igualtat de gènere, és imprescindible la revisió dels paràmetres que defineixen el futbol en tant que esport. Si assumim que l'esport és percebut com a territori tradicionalment masculí, el futbol, en el nostre context, és l'exemple per antonomàsia.

La concepció del futbol actual passa per esquemes dominants que en la nostra cultura s'associen amb allò masculí. Això s'aplica a les modalitats corporals que donen forma al “bon” jugador, un jugador que té resistència, força, rapidesa. El model tradicional a seguir, fins i tot per a les xiques, correspon al del futbolista home, per la qual cosa jugar amb xics o contra xics no es percep mai com un greuge, sinó com una oportunitat per a millorar com a jugadores, per a acostar-se més a aquest ideal: “Jo crec també que per haver jugat amb xics tota la vida, en un equip de xics i contra xics, jo crec que m'ha fet més forta que si haguera jugat en un equip de xiques, és això, que com que els xics tenen més resistència, doncs potser tu tens més potència”.

Aquesta assimilació entre el futbol i un (determinat) cos masculí afecta no solament la idea que es té de la persona que practica esport, sinó també d'aquella que entrena o que dirigeix un club. El nombre de dones que exerceixen d'entrenadores d'equips de futbol és molt reduït, pràcticament anecdòtic per al cas dels equips professionals i, en la majoria de casos, la seua presència queda relegada a una posició subalterna de segones entrenadores o

reservada únicament als equips de xiques. Ara com ara, en el nostre context, resulta quasi inimaginable que una dona entrene un equip d'homes que juguen a futbol. En els càrrecs de direcció dels clubs la tendència és molt similar.

És cert que l'escassa presència de dones en les files professionals del futbol en comparació a la d'homes

“...a les xiques de hui els costa justificar la relació entre les característiques físiques masculines emfatitzades i la capacitat de gestionar i entrenar un equip de jugadors o jugadores. L'estereotip no passa desapercebut i és qüestionat directament per aquestes noves generacions.”

incideix, sense cap dubte, en aquesta qüestió, és impossible que les xiques disposen de referents femenins si aquests són encara hui numèricament minoritaris. Això és un fet al qual les jugadores entrevistades responen amb contundència crítica: “Les xiques també hem de... també sabem de què va el futbol, podem explicar i podem donar indicacions de

com és el futbol, no solament els xics”. Si bé les generacions anteriors de dones futbolistes no arribaven a imaginar aquesta possibilitat, a les xiques de hui els costa justificar la relació entre les característiques físiques masculines emfatitzades i la capacitat de gestionar i entrenar un equip de jugadors o jugadores. L'estereotip no passa desapercebut i és qüestionat directament per aquestes noves generacions que veuen avançar la presència de dones en els llocs de poder i presa de decisions d'altres àmbits de la vida quotidiana.

El gradual creixement que s'està donant en el nombre de dones professionals del futbol ens planteja la incògnita de si aquests models masculinitzats experimentaran una renovació, és a dir, si més enllà que siguen identificades com a xiques també s'obri la porta a altres tipus d'habilitats, capacitats, etc. o si, per contra, la identificació entre el futbol i l'exaltació de la dimensió física de l'esport no permet imaginar altres maneres de jugar que no siguen aquelles que associem a la masculinitat.

L'assimilació entre l'esport i allò masculí s'aplica també a la configuració del mateix futbol com a esport: les

regles del joc, el còmput de gols com a element que defineix la victòria, el tipus d'interaccions que es donen dins i fora del camp, el ritme dels temps de joc... tots aquests elements donen forma al que reconeixem com l'esport del futbol. El futbol, com altres esports d'equip, no concep una versió feminitzada de la seua entitat com a tal, la qual cosa implica que, encara que es jugue en equips mixts o es juguen partits mixts, tant a homes com a dones, a xiquetes i xiquets se'ls apliquen les mateixes normes i es bolquen en ells i elles les mateixes expectatives en el joc. Tanmateix, aquesta mateixa vara de mesurar que pretén no fer distincions de gènere té la seua contrapartida.

D'una banda, com que el tipus de joc que es veu emfatitzat és equiparable el masculí, aquell joc que no

“ El futbol femení se segueix veient com una versió “descafeïnada” del futbol amb majúscules, és sistemàticament comparat al futbol masculí. ”

ho complisca totalment (un partit que no tinga un ritme ràpid, en el qual no hi haja jugades “vistoses”) no respondrà a les expectatives que es tenen sobre el futbol “en estat pur”. Això creuat amb el que ja hem destacat quant als estereotips aplicats a les xiques dona com a resultat que els partits en els quals hi ha xiques resulten menys atractius. L'important d'aquesta qüestió és que aquesta deducció s'aplica d'una ma-

nera generalitzada: és el futbol femení com a modalitat d'esport en si el que no rep atenció, i en aquesta excusa no incideix totalment la destresa de les jugadores sinó el prejudici sobre la modalitat del joc. El futbol femení se segueix veient com una versió “descafeïnada” del futbol amb majúscules, és sistemàticament comparat al futbol masculí, aquesta és la queixa que es desvetla de la postura de Rosa Castillo: “Al final, futbol és futbol per a homes i per a dones, i si hi ha Champions d'homes, que n'hi haja per a dones, si hi ha Europa League de xics, que n'hi haja per a xiques”.

El futbol en present

És cert que els partits de futbol femení estan despertant a poc a poc més interès en comparació a la nul·la atenció que rebien abans: “Jo de vegades quan estàvem allí que no ens veia ningú, quan estàvem allí en aquella època en què no ens veia ningú, era com si tinguérem una tapadora, ací tapades, aquella tapadora... que no la destapava ningú... jo tenia al cap: és que tenim una tapadora i quan es destape...”, comenta Rosa Castillo contrastant l'interès actual amb el passat des de la seua veterania. Per a ella, ara s'ha destapat amb la participació en el mundial i amb els èxits de les seleccions sub-21, aconseguits gràcies a les escoles esportives que han creat un marc al futbol de les xiques.

En canvi, aquest interès encara no és equiparable al que rep el joc masculí i, a més, queda molt limitat als partits d'equips professionals, envoltats per un major espectacle: “Hi ha vegades que en el telediari és una súper notícia que haja arribat als 25.000 assistents un partit de futbol femení, i diguem que 25.000 assistents és quasi el normal en un partit de xics encara que siga de segona divisió”. El futbol femení atrau menys espectadors, rep menys cobertura mediàtica i menys atenció comercial. Aquests tres factors es conjuguen i es retroalimenten: sense visitants no hi ha espònsors ni cobertura mediàtica, sense la notícia no hi ha empreses de publicitat... No obstant això, i sense qüestionar la importància que el futbol femení reba la mateixa atenció que el masculí, cal preguntar-se per què el joc femení ha d'emular el masculí perquè se'l prenga en consideració, és a dir, si és possible pensar altres regles, dinàmiques, objectius d'aquest esport que no se circumscriuen necessàriament a allò masculinitzat que, com sabem, també té aspectes molt criticables.

Tot això que acabem d'assenyalar incideix també en el tipus de joc que s'espera de les xiques. Els equips de xiques o les xiques que juguen en equips on majoritàriament hi ha xics, es veuen en la necessitat d'apropiar-se d'aquestes maneres de joc i són valorades amb els mateixos paràmetres masculins, com si la posició de desavantatge de partida no existira. Quan una xica juga en un equip on la majoria són xics ha de demostrar *ser un més*, marcar molts gols, fer bones passades, parar les pilotes... ser identificada com la minoria, l'excepció, col·loca aquestes xiques en la posició de veure's obligades a contradir els estereotips que els són atribuïts. Dit d'una altra manera, una xica

que juga en un equip de xics ha de camuflar-se en les mateixes actituds i accions que fan ells, és a dir, ha de confirmar que no és fràgil ni té inferioritat atlètica i, sobretot, ha de ser capaç de mimetitzar-se, deixar de ser identificada com a xica.

De nou, els prejudicis actuen i, quan són identificades com a no xics, el pes de la diferència recau sobre elles amb l'expectativa que no seran capaces d'aconseguir salvar amb èxit aquest exercici de camuflatge:

“Una vegada que jugava jo en el Benicarló, jugàvem contra un equip masculí i que diversos xiquets reien i deien: ‘mireu, tenen una xica de portera, els marcarem tretze gols’, i després jo, jo els les parava totes i després els vam guanyar, a més, els vam guanyar, i després doncs no em volien ni mirar a la cara.”

Si es tracta de partits mixts, i seguint la lògica a la qual estem apuntant, l'expectativa que es bolca és que els equips femenins perden contra els masculins. En les lligues mixtes, competeixen en igualtat de condicions, però, en general, són només casos excepcionals aquells en els quals guanyen les xiques als xics, quan això passa, la victòria és tractada com un succés extraordinari al qual es dona una cobertura especial, com s'ha pogut veure en alguns exemples recents de triomfs d'equips de xiques en lligues amb xics. La majoria de les vegades elles es conformen a no perdre els partits per molts gols i a actuar com a contrincants dignes, és a dir, a no fer excessivament visibles les diferències que les distingeixen dels xics:

“(…) no s'ha de restar importància al fet que nosaltres, sent xiques, estem jugant contra xics que la majoria són equips que han sigut baixats de la Superlliga, aleshores, és clar, tampoc se li ha de llevar importància perquè si mires els punts, portem pocs punts, però tots els partits perdem, potser tres a dos, u a zero, però indubtablement nosaltres lluitem i estem ací, no és un rival que ens en marcarà tretze.”

“ En les lligues mixtes, competeixen en igualtat de condicions, però, en general, són només casos excepcionals aquells en els quals guanyen les xiques als xics, quan això passa, la victòria és tractada com un succés extraordinari al que es dona una cobertura especial, com s'ha pogut veure en alguns exemples recents de triomfs d'equips de xiques en lligues amb xics. ”

“Quasi tots els partits que juguem és així, quedem u a zero, dos a u, que estem amb els resultats bastant igualats, i hi ha hagut partits en què estaven els xiquets demanant l'hora...”

Després de tot el que hem exposat i amb la mirada posada en els temps futurs per a la pilota, identifiquem dues línies estratègiques que convindria reprendre en la conclusió d'aquest apartat d'anàlisi de cas. Si el que es vol

“ D'altra banda, cal reflexionar també sobre si les característiques que se li atribueixen actualment al futbol: velocitat, competitivitat, agressivitat... no constitueixen, precisament, les causes de l'expulsió de les xiques de les pistes, dit en altres termes, i atés que estem situant-nos en un escenari de canvi, es podrà considerar si l'emfatització d'altres habilitats com la creativitat, l'entusiasme i l'habilitat tècnica en el futbol podria incrementar el nombre de practicants femenines. És en aquest cas quan podríem dir del futbol que és un llenguatge universal que promou la igualtat i no deixa fora el 50% de l'univers dona. ”

és fer del futbol un esport no solament igualitari, sinó també promotor de la igualtat entre homes i dones caldria plantejar-se, d'una banda, la conveniència d'apostar per una convivència més dilatada de xics i xiques en els equips, en aquest sentit, ampliar els equips mixts al primer any de cadets, tal com ha suggerit Rosa Castillo, podria constituir el primer pas que es donara en aquesta línia. D'altra banda, cal reflexionar també sobre si les característiques que se li atribueixen actualment al futbol: velocitat, competitivitat, agressivitat... no constitueixen, precisament, les causes de l'expulsió de les xiques de les pistes, dit en altres termes, i atés que estem situant-nos en un escenari de canvi, es podrà considerar si l'emfatització d'altres habilitats com la creati-

tat, l'entusiasme i l'habilitat tècnica en el futbol podria incrementar el nombre de practicants femenines. És en aquest cas quan podríem dir del futbol que és un llenguatge universal que promou la igualtat i no deixa fora el 50% de l'univers dona.

BONES PRÀCTIQUES: EQUIPS ALEVINS LLEVANT UE

- 1. La creació d'escoles esportives** com la del Llevant UE ofereix la possibilitat, a les xiquetes, d'aprendre un esport que es concep socialment com a masculinitzat.
- 2. El contacte amb jugadores de futbol veteranes,** en el rol d'entrenadores o membres del club, contribueix a la **visibilització de les dones** en el futbol i ofereix un referent a les noves generacions.
- 3. El suport dels clubs i el reconeixement** dels èxits dels equips femenins ajuden a **qüestionar els estereotips de gènere** que recauen sobre les dones en l'esport.
- 4. La pertinença a un club de futbol** que reconeix i demostra el seu suport al futbol femení porta al fet que les xiquetes confien en les seues possibilitats per a arribar a les mateixes metes que els xiquets.

Vídeo cas 1